

Maria Stanciu Istrate

PILDE PROFANE ÎNTR-UN MANUSCRIS ROMÂNESC
AFLAT LA MANCHESTER

Printre manuscrisele românești vechi, aflate astăzi departe de locul în care au fost copiate, se numără un codice miscelaneu care a făcut cândva parte din biblioteca lui Moses Gaster și este păstrat astăzi în Biblioteca John Rylands a Universității din Manchester¹. Miscelaneul, înregistrat în biblioteca manchesteriană sub cota ms. 2094, a fost copiat în 1768 de logofătul Matei Voileanu în localitatea Șoimușul Românesc, județul Harghita².

Majoritatea textelor pe care le conține sunt redactate în limba română: *Minunile Maicii Domnului* (f. 2–105^v)³; *Istoriile Sfântului Varlaam cătră Ioasaf, feciorul lui Avemer* (f. 106^v–110^v); *Istoriia Sfântului Vasilie pentru un preot ce au trăit 170 de ai* (f. 111^r–112^r); *Istoriia Sfântului Arhanghel Gavriil, când au slujit la un sihastru ani 30* (f. 112^r–112^r); *Istoriia unui împărat foarte scumpu* (f. 113^v–115^r); *Minunile Sfântului Nicolae* (f. 116^r–149^v). La sfârșit au fost introduse unele texte slavone, însoțite de traducerea lor în limba română.

Obiectul lucrării de față îl constituie editarea celui de-al doilea text al miscelaneului⁴, *Istoriile Sfântului Varlaam cătră Ioasaf, feciorul lui Avemer*, care conține unele dintre pildele⁵ întâlnite în îndrăgitul roman popular *Varlaam și Ioasaf*, scriere de largă circulație în literatura Evului Mediu.

Pe teritoriu românesc, celebrul roman ascetic a pătruns mai întâi în variantă slavonă. Cea mai veche copie, păstrată în manuscrisul slav 132, aflat astăzi la Biblioteca Academiei Române din București, este scrisă în slavona de redacție mediobulgară și datează de la începutul secolului al XV-lea. Două secole mai târziu, în 1648 sau 1649, logofătul Udriște Năsturel, descendentul unei vechi familii boierești din Țara Românească, efectuează prima și în același timp cea mai valoroasă traducere a romanului.

¹ Vezi E.D. Tape, *A Rumanian Manuscript Miscellany in the John Rylands Library*, în „Bulletin of the John Rylands Library”, vol. 42, no. 2, March, 1959–60, p. 481–492.

² Pentru însemnările manuscrisului, ca și pentru descrierea sa, vezi Maria Stanciu Istrate, *Un manuscris românesc din Manchester: Istoria unui împărat foarte scump*, în volumul *Pagini alese. Omagiu lui Alexandru Mareș la împlinirea vârstei de 80 de ani*, București, 2016, p. 223–239.

³ Prima filă s-a pierdut.

⁴ Pentru editarea unui alt text românesc *Istoria unui împărat foarte scump*, vezi Maria Stanciu Istrate, *loc. cit.*, p. 233 – 235.

⁵ Pentru *pilda inorogului*, vezi Cătălina Velculescu, *Cărți populare și cultură românească*, București, 1984, p. 8–13.

Pentru predicatorii creștini ai Evului Mediu, istoria lui Varlaam și Ioasaf constituia o sursă neprețuită de parabole prin care să-și susțină predicile moralizatoare. Tocmai aceste pilde, citate de Varlaam în scopul convertirii prințului indian Ioasaf la creștinism, au fost cele care au asigurat perenitatea universală a legendei. Unele dintre acestea provin din Evanghelie (*parabola semănătorului*⁶, *pilda pietrei prețioase*⁷, *a nunții*, *a fecioarelor înțelepte și a fecioarelor nechibzuite*, *a fiului risipitor și a oii pierdute*), în vreme ce altele sunt de natură profană. Istoria literară le-a numit, prin analogie, parabole⁸. Este vorba despre: *Trompeta morții*; *Pilda celor patru racle*; *Pilda privighetorii*; *Pilda inorogului*; *Pilda celor trei prieteni*; *regele ales pentru un an*; *Regele păgân și credinciosul său Wazir*; *Tânărul cel bogat și fiica cerșetorului*; *Căprioara îmblânzită*; *Seduția*⁹.

Unele pilde au fost extrase din țesătura romanului și introduse în alte scrieri ale culturii române vechi înainte ca textul să fi fost tradus în limba română. *Pilda inorogului* apare în *Viața Patriarhului Nifon*, scriere panegirică, redactată în limba greacă de Gavril Protul. *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său, Theodosie*, scriere parenetică, în limba slavonă, includ, pe lângă *Pilda inorogului*, și *Pilda despre trâmbița morții*, *Pilda celor patru racle*, *Pilda privighetorii*, *Pilda celor trei prieteni* și *Pilda regelui ales pentru un an*¹⁰.

Frumusețea și elocvența *pildei inorogului* a condus la ilustrarea ei miniaturală în unele manuscrise. O asemenea reprezentare poate fi admirată în versiunea latină a lui Vincent de Beauvais, publicată în *Speculum Historiale* (sec. al XIII-lea), unde Varlaam îi prezintă lui Ioasaf conținutul acestei pilde ca printr-o hologramă¹¹. O altă miniatură apare într-un miscelaneu religios cartuzian din secolul al XV-lea, alcătuit în Yorkshire și păstrat în prezent la British Library¹². Foarte sugestivă

⁶ Cf. E. A. Wallis Budge, *Baralâm and Yêwâsêf: being the Ethiopic version of a Christianized recension of the Buddhist legend of the Buddha and the Bodhisattva*. The Ethiopic text edited for the first time with an English Translation and Introduction etc., by ~. [With plates.]. Volume I Ethiopic text with two plates, Cambridge University Press, 1923, p. XIX, care o consideră de inspirație profană.

⁷ *Ibidem*.

⁸ Vezi și Jean Sonet, *Le roman de Barlaam et Josaphat. Recherches sur la tradition manuscrite latine et française*, Louvain, 1949, p. 20.

⁹ Vezi și Jean Sonet, *op. cit.*, p. 21, care, plecând de la cea mai cunoscută versiune latină, identifică următoarele parabole: *La trompette de la morte*, denumită și *Le conte des deux frères* sau *Li dis dou, Roi et des Hiermites*, precum și *Les deux chevaliers*; *Les quatre coffrets*; *Le lai de l'oiselet*; *Le dit de l'Unicorne*, numită și *Des Bestelotes*; *Le conte des trois amis*; *Le roi pour un an*; *Le Roi et les pauvres heureux*; *Le jeune homme riche et la pauvre fille*; *Le jeune béliet*; *La séduction*. Vezi, de asemenea, Wallis Budge, *op. cit.*, p. XIX, cu diferențele amintite. Precizăm că denumirile românești au fost traduse după Wallis Budge. Vezi și Will Hayes, *How the Budha became a Christian Saint*, Chatam, England, 1931, p. 17–21, unde autorul prezintă pe larg câteva dintre parabole.

¹⁰ Vezi Emil Turdeanu, *Le roman de Barlaam et Ioasaph en roumain. Les versions d'Udriște Năsturel, de Vlad Boțulescu et des «Vies des Saints»*, în *Études de littérature roumaine et d'écrits slaves et grecs des Principautés Roumaines*, Leiden, 1985, p. 330.

¹¹ Vezi Maria Stanciu Istrate, *Reflexe ale medievalității europene în cultura română veche. Varlaam și Ioasaf în cea mai veche versiune a traducerii lui Udriște Năsturel*, București, 2013, p. 54.

¹² *Ibidem*, p. 56.

pentru inconștiența omului în fața pericolelor care-l pândesc este interpretarea dată acestei pilde de olandezul Boetius Adam Bolswert [1580–1634], intitulată *Alegoria vieții omenești* (*Allegory of human life*)¹³. Într-un manuscris românesc din secolul al XVIII-lea, care conține *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie*, pilda inorogului, apare în două variante, intitulate *Pilda lumii*¹⁴. Aceeași pildă poate fi admirată la Baptisteriul din Parma în basorelieful realizat de Benedetto Antelami la sfârșitul secolului al XIII-lea (1296)¹⁵.

Succesul acestor *istorioare* a fost universal, cam aceleași pilde fiind izolate și circulând independent în mai toate literaturile europene. *Pilda celor patru racle* apare deseori la scriitorii medievali: a fost folosită de Boccaccio, în *Decameron*, în prima nuvelă din ziua a X-a, și l-a inspirat, de asemenea, pe Shakespeare într-o scenă din *Neguțătorul din Veneția*. Jean Sonet susține că ultima pildă citată de el, *La séduction*, apare, de asemenea, într-o nuvelă a lui Bocaccio, intitulată *Les oies du frère Philippe* (*Gâștele fratelui Filip*)¹⁶.

Parabolele au avut același succes și în medievalitatea târzie a spațiului românesc, unele dintre ele încântând atât de mult imaginația cititorilor, încât, grație structurii lor omogene, au putut fi valorificate independent în literatura cultă, în care s-au constituit ca adevărate *nuclee de înțelegiune*. Unele manuscrise românești, printre care și acela de care ne ocupăm în lucrarea de față, dovedesc acest lucru. Pildele cuprinse în *Istoriile Sfântului Varlaam către Ioasaf, feciorul lui Avemer, împăratul Indiei*, deși nenumite, sunt ușor de identificat. Este vorba despre: *Pilda inorogului*, *Pilda celor trei prieteni*, *Pilda împăratului ales pentru un an*, *Pilda despre trâmbița morții*, *Pilda celor patru racle* și, în formă foarte concentrată, *Pilda de privighetoare*.

Deși titlul sub care apar înșiruite în manuscris trimite la personajele centrale ale romanului *Varlaam și Ioasaf*, proveniența directă a pildelor se pare că este alta. Potrivit Cătălinei Velculescu, la baza lor se află traducerea în limba română a *Proloagelor*¹⁷ rusești, tipărite la Moscova¹⁸, din care au fost extrase, printre altele: *pilda celor trei prieteni*, *pilda inorogului*, *pilda împăratului ales pentru un an*, *pilda celor patru racle*¹⁹. Aceeași autoare observă că „*proloagele* din edițiile moscovite nu reținuseră, după câte se pare, *pilda privighetorii*. Copiștii transilvăneni o cunoșteau însă atât în forma românească a romanului *Varlaam și Ioasaf*, din culegerile de genul *Apophtegmata Patrum*, cât și din *Învățăturile lui Neagoe Basarab*”²⁰.

¹³ *Ibidem*, p. 57.

¹⁴ *Ibidem*, p. 58–59.

¹⁵ *Ibidem*, p. 60.

¹⁶ Vezi Jean Sonet, *op. cit.*, p. 21.

¹⁷ *Prolog*, Mănăstirea Neamț, vol. I, 1854.

¹⁸ Vezi Cătălina Velculescu, *op. cit.*, p. 91.

¹⁹ *Ibidem*, p. 91.

²⁰ *Ibidem*, p. 92.

*

Notă asupra ediției

În reproducerea textului, am apelat la metoda transcrierii interpretative. Slovele suprascrise au fost coborâte în rând, fără ca acest fapt să fie semnalat. Excepție o fac consoanele finale suprascrise care ar fi putut fi urmate de *i* sau *u*, care au fost reproduse prin litere cursive. Grafiile de tipul ia^p , da^p au fost transcrise: *iară*, *dară*, întrucât textul prezintă și ocurențele: ia^pk , da^pk , care sunt majoritare în ceea ce-l privește pe *iară*.

O observație generală care merită a fi făcută în privința grafiei este încercarea de marcarea a opoziției dintre *ă* și *î* prin folosirea ierului mare (k) pentru notarea lui *ă* și a iusului mare (ж) pentru *î*, atât în poziție mediană, cât și finală, care nu s-a soldat întotdeauna cu succes: пкнк (108^v) = *pănă*, ккзѣ (106^v) = *căzu*, пѣкѣтѣшій (107^f) = *păcătoșii*; грижѣ (107^f) = *grijă*; дѣншіи (107^f) = *dânșii*; мжѣтѣица (107^f) = *mântuînța*, пжлк (108^f) = *tâlc*; cf. рѣдикѣдѣшѣ (106^v) = *rădicându-și*, пѣзѣтѣрѣ (107^v) = *pânzături*, вж (110^v) = *vă*. Nici *rădica*, nici *pânză* nu au cunoscut variantele **rădica* și respectiv, **pânză*. Prin urmare, în asemenea situații ne-am orientat după situația din limba literară actuală.

În poziție inițială, c are valorile: [i]: Снаинте = *înainte* (109^v), сѣ = *îl* (108^v), Смѣ = *îmi* (107^v); [i] + [n]: Сгрознидѣсѣ (106^v) = *îngrozindu-să*, Спинѣ (106^v) = *întins*, сѣдѣдѣѣ = *în fundul* (106^v), Сдѣдѣчиѣ = *îndulcit* (107^v); sau [i] + [m]: Спѣрдѣдѣлѣ = *împăratul* (106^v), Сѣрѣкаѣ = *îmbrăcați* (109^v)

Slova p, corespunzătoare segmentului [pă] ([pɔ]) din graiurile actuale în cuvinte de tipul *ziuă*, *două*, a fost reprodusă prin *uo* în: зѣу (110^f) = *ziuo*, доуо (107^v) = *doauo*.

ѣ = ea în ѣѣѣѣ = *aceaea* (100^v);

În cuvintele de tipul *lege* (scris Кѣ , Qѣ), К (d) a fost redat prin *ea*. În cuvinte ca: *cețăteni*, *feligi*, *feliul*, *feliuri*, *sfetnic*, *veci*, *vecinicului*, *vicleni*, scrise: чѣтѣѣѣѣ (108^v, 109^f), фѣлитѣ (109^v), фѣлюѣ (110^v), фѣлюрѣ (110^v), сѣѣпникѣ (109^f), вѣчи (109^v), вѣчникѣдѣѣ (110^v), виклѣѣѣ (108^v), în care diftongul *ea* este urmat în silaba următoare de *i*, am optat pentru valoarea *e* a lui Кѣ . La fel am procedat și cu grafiile воѣриѣ (109^v), воѣрѣ (111^f), transcrise *boierii*, *boieri*, atribuind slovei ѣ valoarea *ie*.

Semnele diacritice nu au fost marcate în transcriere. Slovele cu valoare de cifră au fost redată prin cifre arabe. Punctuația a fost adaptată normelor actuale. Începutul fiecărei file recto a fost marcat prin două bare (/), iar începutul fiecărei file verso printr-o bară (/).

106^v

**Istoriile Sfântului Varlaam cătră Ioasaf, feciorul lui
Avemer¹, împăratul Indiei**

<Pilda inorogului>

Un om fugea de un inorog. Care neputând suferi de zbieratul lui și îngrozindu-să de groaznicul chip al lui, fugea tare ca să nu-l mănânce. Deci alergând, cu degrabă căzu într-o prăpastie mare. Și căzând într-însa au întins mâinile de s-au apucat de un copaciu și să ținea tare. Și-și întări picioarele între nește gemănări, părându-i că au scăpat. Și era fără de grijă. Iară când au căutat, au văzut doi șoareci: unul alb și altul negru, unde rodea trupina acelu copaciu pre carele sta el, atâta cât era aproape să-l surpe. Deci căutând în fundul prăpastiei, au văzut un bălaur groaznic și înfricoșat, suflând văpaie de foc din gură și încolăcindu-să. Și cumplit căsca gura și venia să-l înghiță. După aceea, căutând iarăși la acea ramură pre carea își întărise picioarele, au văzut patru capete de aspidă ieșind dintr-acei mal lângă care sta el. Iară rădicându-și² ochii în sus, văzu din ramurile acelu copaciu picând puținea miiare. De-aciaa părăsi de-a să griji de nevoile ce-l cuprinsease. Și dinafară³ cumplit fără de stâmpărare îl căuta inorogul să-l mănânce iară jos acelu bălaur groaznic căsca gura să-l înghiță. Și // copaciu pre care sta el preste puțin era să se surpe. Atâtea de groaznice răutăți uitându-le, să porni spre dulceața acei<i> puținea miiare.

Acesta iaste chipul acelor ce să înșală cu înșălăciunile aceștii lumi, al căruia tâlc ți-l voiu spune:

Inorogul să închipuiaște moartea, carea goneaște pre tot neamul lui Adam. Prăpastia iaste lumea cea plină de toate răutățile și cursele morții, iară copaciu – vreama vieții a fieștecăruia om, carea să sfârșăște. Șoarecii sânt zilele și noștile prin care, pre-ncet, soseăște și sfârșitul. Aspidele – întocmirea acelor patru stihii înșălătoare ale trupului omenesc. Iară acelu bălaur cu fața de foc să închipuiaște iadul, care va să strângă în nesățiosul său pânțece pre toți păcătoșii. Iară picătura cea de miiare arată dezmiardările lumii cu care înșală pre prietenii săi ca să nu poarte grija de mântuința lor.

Altă pildă

<Pilda celor trei priiateni>

Un om avea trei priiateni, dintru carii pre doi foarte îi cinstia și-i era dragi. Era gata pentru dâșii moarte a lua. Iară de al treilea nu avea

¹ Scris: АВЕМЕР.

² Scris: рждикж"дш".

³ Scris: дин"афаръ.

nicio grijă și niciodată nu-*l* cinstiia, ci o milă foarte puțină arăta lui. Iară într-o zi veniră nește ostași împărătești, înfricoșați și groaznici să-*l* ducă la împăratul cu multă pripă, ca să-și dea seama pentru datoriia unui întu/

107^v nearec de talanți. Iară *el*, nepricepându-să ce *ar* face, căuta ajutoriu să-i ajute la *acel dat* de seamă groaznic *al* împăratului. Deci au alergat la priiatenii ce avea mai dragi. Și viind la *cel* dintâi i-au zis: „Priiatine, știi că de-a pururea în puneam sufletul pentru tine. Iară astăzi mie îmi trebuiaște ajutoriu de la tine la această nevoie ce m-au cuprins. Dară ajutoriu cum vei să-*m* dai? Și ce nădeajde voiu avea de la tine cătră împăratul?” Iară *el* răspunzând au zis: „O, oame, nu-ți sânt eu priiatin nice te cunosc cine ești. Că eu am mulți priiatini cu carii voiu să mă veselesc astăzi și după aceasta să-i aibu priiatini. Ci iată, îți dau doauo pânzături⁴ fără de nice un folos să-ți fie în calea carea mergi. Iară alta nu mai aștepta de la mine. Aceasta auzind *el* s-au părăsit de ajutoriu/ ce aștepta de la dânsul. Și au mers cătră *al* doilea. Și au zis: „O, priiatine, adu-ți aminte de câtă prietenie te-ai îndulcit de la mine! Iară astăzi, căzând eu în mare scârbă, în trebuiaște ajutoriu. Ci cât poți să te ostenești cu mine?” Iară *el* au zis: „Nu sânt îndeletnic astăzi să merg cu tine, căci că și eu am năpăști și sânt în griji. Dară voiu merge cu tine pușinte/ și iarăși mă voiu întoarce acasă-mi la trebuințele mele. Iară ție de niciun folos nu-*ț* voiu fi. Deci omu/ întorcându-să și de acolo deșert și nicidecum pricepându-să ce va face, tânguindu-să pentru ajutoriu/ neînțelepților lui priiateni și

108^f pentru patima ce în zadar răbdase pentru dânsii. După // aceea au mers la *al* treilea priiatin, pre carele niciodată nu-*l* cinstise și nici în voie nu-i umblase. Și au zis cătră dânsul: „Cu față rușinoasă și măhnită nu *am* a deșchide gura cătră tine. Că bine știu că nu-ți vei aduce aminte să-ți fiu făcut vreun bine vreodată, măcară de *am* și legat prietenie cu tine. Ci de vreame ce m-au cuprins aceste primejdii cumplite și într-alți priiateni ai miei n-*am* aflat nicio nădeajde de mântuire, *am* venit la tine să mă rog de vei putea să-*m* dai ceva ajutoriu. Și nu te lepăda aducându-ți aminte de a mea nebunie. Iară *el* cu față lină și blândă au zis: „Adevărat, așa iaste, eu te mărturisesc că-*m* ești de-a pururea priiaten. Și aducându-mi aminte de acea facere de bine a ta, voiu plăti astăzi mai cu asupră. Deci nu te teame, nici te îngrozi, că eu voiu merge înaintea ta și voiu ruga pre împăratul/ pentru tine și nu te va da în mâinile vrăjmașilor tăi. Ci cutează, priiatine!” Atuncea *el* umilindu-să au zis cu lacrimi: „O, vai de mine, de care mă voiu jelui mai înainte și de care⁵ voiu plânge de neîndurarea ce *am* avut de la acei nemulțămitori și mincinoși priiateni!”

Tâlc: Priiatinu/ *cel* dintâi iaste bogăția cea trufitoare, iubirea de argint, pentru carea cade omu/ întru întunecare de nevoi și la ceasu/ morții nu foloseaște nimic. Că nimic nu ia dintr-înșă, numai nește pânză cu carea să îngroapă. Iară priiatenu/ *al* doilea iaste / muiarea, coconii și alte rudenii și

⁴ Scris: *пъ"зъмѣр"*.

⁵ Scris: *карѣ*.

108^v priiatini, de carii cu jale ne despărțim de dânșii. Căci pentru dragostea lor ne lipsim de dragostea cea sufletească. Iară la ceasu/ morții ei nimică nu ne folosesc, ce numai ne petrec până la groapă și așa să întorc degrab acasă-și, apucându-să iarăși de grijile lumești. Și acoperindu-l cu pământ, îndată îl uită ca cum n-ar fi mai fost. Iară al treilea priiatin iaste faptele ceale bune, credința, nădejdea, dragostea, milosteniia și alte bunătăți aseamene, care merg înaintea noastră. Și deaca ieșim din trup ne îndreptează înaintea scaunului lui Dumnezeu și să roagă să ne izbăvim de vrăjmașii cei cumpliți și ne ușurează calea văzduhului.

Altă pildă

<Pilda împăratului ales pentru un an>

Era o cetate ai căriia cetățeni⁶ avea obiceiul din zilele ceale vechi de nu punea împărat din țara lor, ci aducea om strein care nu știa obiceiurile lor. Și-l punea împărat și-i da voie întru toate ale împărăției, precum e obiceiul împărătească. Și împărăția întru toate desfătărilor împărătești, gândind că de-a pururea va fi tot întru acealeași. Iară deaca să plinea un an, acei cetățeni⁶ fără veaste năvăliia asupra lui. Și-l dezbrăca de diiamantul împărătesc și-l purta despuiat prin tot orașul. Apoi îl trimitea într-un ostrov departe, la închisoare, unde era lipsă cu totul de hrană, de îmbrăcăminte și de alte ce-i trebuia. Și așa rău pătimiiia fără de nicio nădejde schimbându-să bucuriia cea din puțină vreme, în multă jale. După acel obiceiul vechiu // al acelor cetățeni⁶ au fost pus un om oarecine împărat, care avea multă chibzuială, care nu să apucă îndată de bogăție, nici urmă celorlalți împărați, carii grozav au fost goniți, ci să grijiiia bine pentru a lui viață. Și avea un sfetnic⁷ preînțelept și știut de obiceiul acelor cetățeni⁶ și locul acei-*i* închisori. Cu acesta sfătuindu-să împăratul și aflând cum preste puțină vreme era să fie trimis și el la acea închisoare a ostrovului și rău să pătimească și să lase streina împărăție streinilor, au deschis vistieriile împărătești, care îi era atunci pre voie, și au luat mulțime de avuție – aur, argint și altele – și pietri scumpe și le-au dat slugilor lui celor mai credincioase și le-au trimis înainte întru acel ostrov, unde era să fie și el gonit. Deci umplându-să anul acela, s-au sculat cetățenii⁸ și l-au dezbrăcat ca și pre ceialalți împărați și l-au trimis la închisoare. Iară acei împărați nechibzuiți, ei rău să topiia de foame, iară acesta trăiia în multă destulare, având multă prisosință și trăind fără toată grija de acei cetățeni⁶ vicleni⁹.

⁶ Scris: четъцѣни.

⁷ Scris: сѣтникъ.

⁸ Scris: четъцѣнии.

⁹ Scris: викиѣни.

Tâlc: Cetatea să închipuiască lumea această¹⁰ deșartă, cetățenii⁸ – diiavolii, înșălătorii acestui veac, carii ne înșală cu toate dezmierdările. Împărații – fieștecare om pre carii ne înșală acei vicleni⁹ dimoni ai întunecarecului cu deșartele înșălăciuni ale lumii, puindu-ne în gând că niciodată nu vor avea sfârșit aceste năluciri trecătoare. Și socotim / că niciodată nu vom muri. Și așa fiind înșălați, fără de veaste ne sosește ceasul morții. Și atunci acei vicleni⁹ cetățeni⁶ și amarnici, luându-ne goli de toate acestea de aicea, ne duc într-altă țară întunecată, în ostrovul întunecarecului de veci¹¹, unde nu iaste veselie. Împăratul cel înțelept să închipuiască tot omul făcătoriu de bunătați în lume, sfătuitoariul – duhovnicii cei întăritori. Avuția – milostenia și alte fapte bune, lăcașul cel îndestulat – raiul întru care să vor odihni toți făcătorii de bine.

Altă istorie

<Pilda despre trâmbița morții>

Era un împărat foarte temătoriu de Dumnezeu și milostiv, căruia întâmplându-i-să odată a merge pre o cale cu mulțime nenumărată și cu carâte împărătești și cu toți boierii săi, i s-au întâmplat de au văzut doi călugări îmbrăcați în niște feligi reale, smeriți, ieșind din pustie. Pre carii văzându-i împăratul, îndată s-au pogorât din carâta cea împărătească. Și ieșindu-le înainte i-au întâmpinat cu multă cinste. Și făcând metanie până la pământ, i-au sărutat cu multă dragoste și cinste. Și așa puindu-să în carâta sa, s-au dus în calea sa, bucurându-să pentru vederea acelor robi aleși ai lui Dumnezeu.

Iară boierii lui, părându-le rău și socotind ocară împărăției aceea ce au făcut împăratul și necutezând a zice nimic împăratului pentru aceasta, au zis fratelui
110^f împăratului ca să-i zică pentru acest lucru fără de cale. Deci fratele împăratului, căutându-și prilej, au zis frăține-său, împăratului, cum că iaste foarte fără de cale a să smeri un împărat la niște oameni proști și cu totul lipsiți. Dară împăratul răspuns pentru aceasta nu-i deade, numai ci i-au zis: „Mâine îți voi face cuvios răspunsul precum să cade”.

Acest împărat avea obiceiul, de era cineva vinovat morții și era să piară, îi trimitea sara un trâmbițaș, de-i zicea cu trâmbița dinaintea¹² porții. Deci acela auzind glasul trâmbiții, părăsindu-să de toată nădejdea, numai ce să gătiia de ale morții și așa își tocniia casa sa și-și aștepta ceasul. Pre acel trâmbițaș l-au trimis împăratul seara să zică înaintea porții frăține-său. Deci frate-său, auzind glasul trâmbiții, s-au spăriiat foarte și să deznădăjdui de viața sa. Ce numai începu a să găti de ale morții și-și întocni casa sa. Și până

¹⁰ Scris inițial *ачаста* și corectat prin notarea lui *ч* peste *а*.

¹¹ Scris: *вѣчи*.

¹² Scris: *динъ анѣтѣ*.

în ziua ș-au cernit hainele sale și au petrecut toată noaptea fără de somn, așteptând când va veni zioa să vie și ceasu/ morții lui, socotind des, oare cu ce moarte îl va omorî frate-său. Și căindu-să foarte pentru greșală, căci au îndrăznit nebunește de au mustrat pre împăratul. Iară făcându-să ziuo, au mânecat¹³ la împăratul, socotind că pentru acea mănecare ar mai împlânzi pre împăratul. Iară văzându-l împăratul așa trist și cu totu/ jalnic, l-au întrebat ce iaste pricina mahniciunii lui. Atuncea el, abia deschizându-și gura, cu frică au răspuns: „Pentru groaza acei<i> trâmbițe a morții ce-i amară”. Atuncea au zis / împăratul: „Tu te-ai scârbit de glasul trâmbiței ce-i de pierzare prin suflarea unui pristav a împărat muritoriu, dară eu cum să nu mă spaiu de ace/ organ dumnezeiesc, însuflețit de pristavii cei dumnezeiești, trimiș spre vădirea răutăților meale, și să nu-i cinstesc ca pre cuvioase slugi ale vecinicului¹⁴ împărat? Deci pentru aceasta să-ți iasă mahniciunea ta și să nu mai socotești lucru necuvios cinstea ce am făcut eu acelor dumnezeiești oameni, îngeri în trup. Iară contenește și așteaptă puținel și voiu arăta și celor ce te-au îndemnat spre această împutare”.

Deci îndată au poruncit să facă patru lăzi și doauo să le împodobească pre dinafară³ cu aur și cu multe feliuri¹⁵ de pietri scumpe. Iară doauo să le smolească cu zmoală și cu tot feliu¹⁶ neîntocmite să le facă. Și făcându-să întru acest chip, ceale aurite le-au umplut de oase de oameni morți și de multe împuțiciuni, și le-au încuiat. Iară ceale smolite le-au umplut de aur și de mărgăritariu, de pietri scumpe și de tot feliu¹⁶ de aromate împărătești. Și le-au pus toate pre o masă. Deci adunându-să dimineața toți boierii, au zis împăratul: „Ce vă să pare pentru aceste lăzi ce am făcut?” Ei au răspuns: „Ceale aurite sânt bune de aromate împărătești, iară ceale smolite, de alte trebuințe proaste”. Atuncea împăratul deschizând aceale lăzi aurite au

111^f ieșit multă putoare. Și au zis: „Așa sântem noi, cei îmbrăcați în haine // de mult preț. Iară dinlăuntru sântem plini de împuțiciuni și de răutăți. Apoi, deschizând ceale zmolite, au ieșit mult miros bun și lumină. Și au zis împăratul: „Aceastea să asemănă celor călugărași îmbrăcați într-aceale strănțe reale. Iară dinlăuntru sânt plini de mireazme duhovnicești. Pentru aceea și eu le-am făcut atâta cinste, că Dumnezeu nu caută în față, ci în inimă”.

Și așa au lăsat împăratul pre acei boieri trufaș rușinați.

Cuvânt de învățătură

1. Niciodată să nu te ispitești a apuca lucru care nu-l poți apuca cu mâna. 2. De lucru trecut să nu te căiești. 3. Cuvântu carele nu e de crezut să nu-l crezi.

¹³ Scris inițial *мънека*^т și corectat prin notarea lui ж peste ъ.

¹⁴ Scris: *вѣчникъ*^л.

¹⁵ Scris: *фѣлюр*^л.

¹⁶ Scris: *фѣлю*^л.

DES PARABOLES PROFANES DANS UN MANUSCRIT ROUMAIN
CONSERVÉ A MANCHESTER

(Résumé)

Le sujet de l'article est l'édition de certaines paraboles retrouvables dans un vieil manuscrit roumain, conservé aujourd'hui dans la Bibliothèque John Rylands de l'Université de Manchester. Il s'agit de: *Le dit/ La parabole de l'Unicorne*, *Le conte des trois amis*; *la parabole du roi élu pour un an*; *La trompette de la mort*, *Les quatre coffrets* et *Le lai de l'oiselet*. Ces paraboles se retrouvent aussi dans *Les prologues russes*, imprimés à Moscou, dans des recueils tels *Apophthegmata Patrum* et aussi dans *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie (Les conseils de Neagoe Barasab à son fils Théodose)*.

Cuvinte-cheie: manuscris românesc, pilde, *Pilda inorogului*, *Varlaam și Ioasaf*.

Mots-clés: manuscrit roumain, paraboles, *Le dit de l'Unicorne*, *Barlaam et Josaphat*.

*Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”
al Academiei Române, București, Calea 13 Septembrie nr. 13*